

INFORMATION

från SÖTVATTENSLABORATORIET, DROTTHINGHOLM

Nr 8 1968

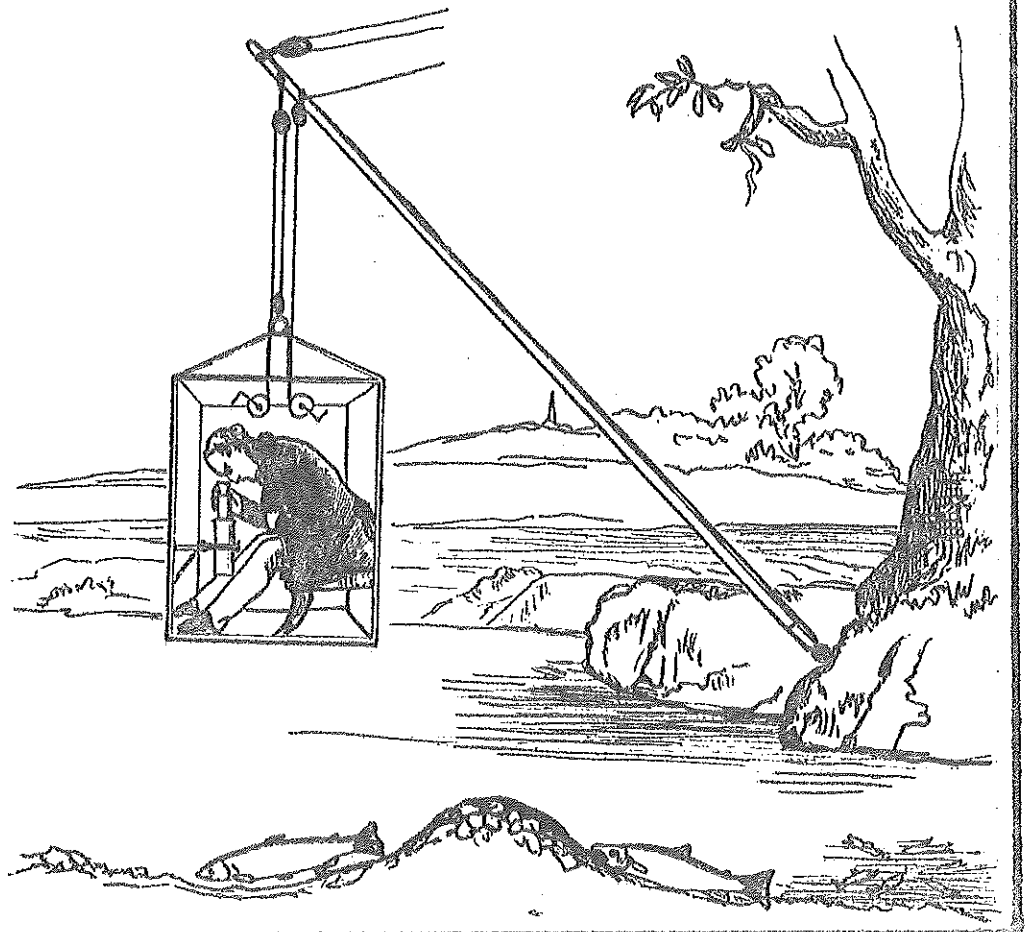
Siken i Venjan

av

Karl-Jakob Gustafson och Thorolf Lindström

Gävle

Drottningholm

Siken i Venjan.

Inledning

Venjan är betydelsefull för de fiskeribiologiska undersökningarna i reglerade sjöar därför att sjön reglerades redan 1928 och därför att regleringen enbart gäller sänkning (Tabell 1). Eftersom ingen dämningseffekt komplicerar bilden kan man vänta sig att få veta något om sjöregleringars långtidseffekt genom studier av Venjan. Resultaten kan dock inte utan vidare generaliseras då Venjan har ett ovanligt brunt vatten och mycket myrmark i nederbördsområdet (G. Lundquist), kort siktdjup och siklöja i fiskbeståndet, drag som skiljer sjön från ett flertal nordsvenska regleringsmagasin.

Tabell 1. Vattenstånd i Venjan

Naturliga:		Reglerade:	
Högsta högvatten	98,69		
Normalt högvatten	97,82		
		Dämningsgräns	97,11
Normalt lågvatten	96,60		
Lägsta lågvatten	96,46		
		Sänkingsgräns 1928-1939	93,00
		Sänkingsgräns fr.o.m.1939	92,25

Man har stundom hävdats att förändringar i rekrytering och i individuell tillväxt skulle vara kopplade så att en avtagande produktion av fisknäring skulle leda till både minskning i individuell tillväxt och minskning i rekrytering. Någon form av samband råder säkerligen mellan tillväxt och rekrytering och näringstillgången i den miljö, som beståndet har anpassat sig till, men detta samband kan inte vara enkelt och oflexibelt, eftersom tillväxt och rekrytering reagerar på olika faktorer i omgivningen; rekryteringen t.ex. påverkas av tillgången på yngelföda och mängden av predatorer, som äter yngel.

Produktionsminskningar i reglerade sjöar säges ofta leda till fördröjning av fiskbestånden och därvid har fiskens individuella tillväxt i alldeles för hög grad dominerat diskussionen. En förnygring av fångstbart bestånd och oförändrad individuell tillväxt leder till att den genomsnittliga storleken i fångsten sjunker och detta måste ju också uppfattas av de fiskande som en fördröjning; de måste gå över till finmaskigare redskap i fortsättningen. En sådan förnygring har börjat framskymta som en av sjö-

regleringarnas effekt på rödingbestånd (Lindström Report från sötvattenslaboratoriet nr 46) och kan framkallas både genom ökad dödlighet och genom sjunkande rekrytering till ett bestånd. I en bearbetning av ett stort sikmaterial från Vojmsjön har vissa antalsförändringar påvisats (Information från laboratoriet nr 13/1967), samtidigt som den individuella tillväxten icke undergått några stora förändringar, trots att materialet insamlats med tjugo års mellanrum och före resp. efter en stor reglering (undersökningar av kandidat Eva Bergstrand enligt ett manuskript till Information). Dessa undersökningar har föranlett publiceringen av föreliggande material som rör sikens tillväxt i Venjan.

I fjällbearbetningen och åldersanalys har deltagit fru Solveig Erhult, frk Gunnel Nordebäck, fru Gun Odén och fru Birgitta Tägtström och i provfisket och dess bearbetning har fiskerikonsulenterna Egon Ahl och Anders Tägtström deltagit. En del värdefullt material från 1927-1929 har ställts till förfogande av Dr Sten Vallin. Allt detta erkännes tacksamt.

Storsik, småsik och siklöja

Utöver det material som presenteras av Svärdson (Report från sötvattenslaboratoriet nr 38) har gälräfständer analyserats på ytterligare en del sikar, Tabell 2.

Tabell 2. Gälräfständernas antal på främsta vänstra bågen

	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	\bar{x}
A.1927 8/10 och 1929 23-29/6, S.Vallin	-	-	-	-	4	8	2	1	-	-	-	-	-	34,0
B.1959 2/11, not, B.Vigg	-	-	-	-	1	1	1	5	2	5	3	1	-	37,0
C.1960 14-15/7, not, ungfisk	-	-	-	-	-	1	1	3	1	2	2	1	-	37,1
D.1966 7/7, not, ungfisk	1	1	2	7	3	5	5	1	1	1	-	-	-	33,3
E.1967 25-26/5, not	2	-	1	3	5	2	2	2	1	-	-	-	-	33,2
F.1967 15/11, storsik	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	33,0
"- nät, småsik	-	-	-	-	-	2	1	5	12	9	12	4	4	38,0

Man skiljer ibland i statistik och journaler på notsik och nätsik och eftersom näten sällan tycks varit mer firmaskiga än 32 varv/aln och småsiken, *Coregonus oxyrhynchus*, varit för småvuxen för dessa nät under en lång period efter regleringen, så kan begreppet nätsik rätt väl motsvara storsik, C.la-

varetus, medan notsik kan innehålla båda arterna, vilket bl.a. framgår av Tabell 2. Provet från 1959 består av lekmogen fisk och kan därför redan a priori antagas vara rätt enhetligt, men både i detta prov och proverna C-E har nosformen studerats. I proverna B och C går underkäken fram till nosens spets och praemaxillare står vertikalt, när munnen är stängd ("små-sik"), medan underkäken inte räcker fram till nosens spets i proverna D och E och praemaxillare lutar från nosspetsen ner mot munöppningen (Figur 1). Några gränsfall fanns i proverna D och E, men de hade relativt få och korta gälträfsständer, och torde ändå kunna räknas till "storsik".

Gälträfsständernas längd ändras med fisklängden och samma gäller givetvis gälbågens längd. Längsta tand på första gälbågen och nedre skänkeln längd på samma båge har mätts upp, Tabell 3.

Tabell 3. Måttuppgifter från första vänstra gälbågen

Prov	Ålder	Total längd, medeltal	Antal fiskar	Längsta tand mm, medeltal	Nedre skänkeln mm, medeltal
A.1927-29	2-6	x)	15	x)	-
B.1959	2-3	14,4	19	3,8	10
C.1960	1+	11,1	11	2,4	8,0
D.1966	1+	12,5	25	2,0	8,8

x) se diagram, Figur 2

I ett diagram, Figur 2, har proverna av småsik från 1959 och 1960 och storsik från 1966 placerats ut för att ge en antydning om hur måtten ändras med kroppslängd och i detta system faller provet från 1927-1929 (utom ett exemplar) in i storsik. Liknande mått från sikar har tagits av andra biologer många gånger under gången tid, men de ha ej satts i relation till den senaste siksystematiken och man vet inte i vilken utsträckning de är användbara för hela landets siksystematik, men avsikten är här endast att använda måtten för att skilja sikarterna i Venjan.

Ytterligare sikarter kan ha kommit in i Venjan med de omfattande utsättningar av sikyngel som skett enligt vattendomens föreskrifter, men det finns inget tecken på att några andra arter utbildat bestånd i sjön. Utsättningarna utgjordes huvudsakligen av Siljans ryssing, C.lavaretus. Siklöja har tillförts sjön från högre upp liggande vatten under 1940-talet eller satts ut direkt i Venjan, och har observerats i sjön av fiskeriundersökningspersonal under 1950-talet. Nu kan man få stora mängder siklöja vid

flytnotfiske i Venjan.

Sikens medelstorlek

Fiskens storlek i ett fiskevatten är ett svårångat begrepp. Som medelstorlek i bestånd är begreppet entydigt men i regel omöjligt att mäta och dessutom så helt dominerat av det stora antalet årsungar. Medelstorlek i fångst är också ett klart definierat begrepp men ändrar sig med redskapen. I regel tänker man väl på sådana situationer när fångsterna i ett vatten avtar för de sedan en tid i bruk varande redskapen, och då en övergång till finmaskigare redskap åter ger större fångster; man "följer efter" med redskapen när fiskens storlek går ner.

Bifogade utdrag ur äldre skrifter (Arosenius 1865, A.O. 1916) visar att diskussioner om fiskens storlek pågått i minst ett århundrade, och att siken varit fördrvärgad tidigare. Vissa personer som intervjuats på senare tid uppger att storleken växlade även före sjöns reglering. Övergången till fiske efter pelagiskt uppträdande sikstim, som fångades efter observation av stimmet med en flytande not som drogs i land, är en ganska gammal företeelse, men ett pelagiskt fiske med flytnot som helt bedrevs från båt och med en not som är ca 5 m djup infördes i slutet av 1930-talet. Införandet av denna fiskemetod säges vara en följd av att storsiken försvann och att småsiken fördrvärgades efter sjöns reglering.

Man har anledning att vänta sig att storleken i ett fiskbestånd växlar av naturliga orsaker när t.ex. en stor årsklass dör bort vid tämligen hög ålder och nästa dominerande årsklass ännu inte hunnit bli så gammal och storväxt eller när vissa årsklasser "slår fel". En sådan tolkning av situationen i Venjan har genomförts av Ågren i yttranden i vattenmålet 1944-1946 med stöd av provfisken och åldersanalyser 1942-1945. Om det visar sig att en fördrvärgning är en mera permanent företeelse kommer emellertid frågan i ett nytt läge. På en sådan mer permanent fördrvärgning (se yttrande 25/4 1968, Fiskeriintendenten i Mellersta distriktet) tyder:

- 1) Intervju-uttalanden och journaler från fiskare i Venjans socken som tyder på att nät (32 v/aln) icke kunnat användas för fiske av småsik efter regleringen. En viss förbättring har dock rapporterats på 1960-talet.
- 2) Övergång till mycket finmaskiga notar i Mora sockens andel av sjön.
- 3) Antalet notar som ökat på nätens bekostnad i statistiken från hela sjön om man jämför 1920-talets början med 1960-talet. I not fångas nu mer än 90 % av hela sikfångsten.

Sikens individuella tillväxt

Sikar från 1927 och 1929 har åldersbestämts av Dr Sten Vallin. Alla senare åldersanalyser gäller tillbakaräknad ålder som brukar ge lägre längd för viss ålder (Lee-effekten). Dessutom är regeln för stjärtfenans läge vid mätning numer något avvikande från den som gällde på 1920-talet vilket kan betyda någon millimeters skillnad i total längd. Provet 1927-1929 A är artbestämt enligt Figur 2 till storsik, 1932 års prov är icke artbestämt, 1951 års prov är artbestämt på gälräfständer (Svårdson i Report nr 38), 1959 års oktoberprov är preliminärt artbestämt på habitat och storlek och som jämförelse finns småsikprovet från notfiske samma år med gälräfständer räknade, 1967 års prover är artbestämda på gälräfständer. Tabell 4 anger endast medeltal av medeltal för tillbakaräknat material och de enskilda detaljtabellerna återfinnes i bilagda Tabell 5. (Obs. "Antal" refererar till totala antalet fiskar både i tabell 4 och i bottenraderna på tabell 5.)

Tabell 4. Sikens tillväxt i Venjan

Prov	Längd i millimeter vid år								Antal
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Storsik, 8/10 1927 och 23-29/6 1929 A	-	132	197	210	254	230	-	-	15
Nätsik, 23-29/6 1929, 24-40 v/aln	-	168	184	205	243	230	-	-	81
Notsik, 25/6 1929	-	143	158	180	-	-	-	-	47
Sik, 23-25/8 1932	77	117	137	-	-	-	-	-	47
Storsik, 14/11 1951	102	180	219	240	253	-	-	-	36
Småsik, 31/10 1951 ^{x)}	88	120	139	-	-	-	-	-	50
Sik, 22-23/10 1959, nät- fångad, mest 24 v/aln	99	156	198	221	239	252	270	294	100
Småsik, 2/11 1959, notfångad	76	116	145	-	-	-	-	-	19
Storsik, 25-26/5 och 15/11 1967, notfångad (4 i nät)	103	163	200	-	-	-	-	-	22
Småsik, 15/11 1967, nät- fångad	79	114	140	152	-	-	-	-	46

En viss tillväxt kan ju inte användas som bevis för vilken art det är fråga om, men vet man att det finns två arter med radikalt olika tillväxtmönster kan tillväxten vara till viss hjälp för en preliminär artbestämning av ett prov, och detta kan gälla för 1932 års prov, som torde vara

^{x)}ett prov av s.k.småsik, juni-juli 1951, visade något bättre tillväxt

småsik, och 1959 års oktoberprov som torde vara storsik. Det är också få småsikor som uppnår hög ålder (Tabell 5 i Bilaga kan illustrera detta bättre).

Det mest anmärkningsvärda resultatet av undersökningen är att inga radikala tillväxtförändringar har påvisats trots att miljön ändrats med bl.a. regleringsetapperna 1928 och 1939 och införandet av siklöja under 1940- och 1950-talen. Avkastningen har också sjunkit, se nästa kapitel. Det är tydligen inte nödvändigt att tillväxten ger markerade utslag för kraftiga miljöförändringar, och detta överensstämmer med Eva Bergstrands resultat (se Inledningen).

Diskussion

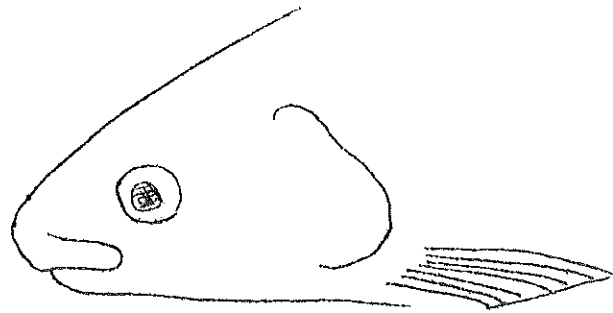
Inledningsvis påpekades den unika ställning Venjan har i undersökningar av sjöregleringarnas verkan på fiskbestånd och det kan därför vara motiverat att försöka få ut så mycket som möjligt av materialet även om fortsättningen måste bli mycket spekulativ, då redan det redovisade materialet innehåller flera osäkra faktorer, t.ex. artbestämningen av 1932 års småsikprov och 1959 års storsikprov i tillväxtanalysen.

En jämförelse mellan totala avkastningen från Venjan under åren 1921-1923 och en femårsperiod under 1960-talet enligt yttrande från Fiskeriintendenten i Mellersta distriktet 1968 visar på en nedgång från fångsten 14.000 kg sik till 5.000 kg sik och siklöja. Utgår man från att tillväxten varit tämligen oförändrad och medelstorleken i fångsten sjunkit i samband med att man numera använder fler och finmaskigare notar så innebär det troligen att man nu fångar siken i yngre åldrar, innan fisken ännu nått samma fångststorlek som tidigare. Hänsyn skall dock också tas till att en del av fångsten numera är siklöja, och till att notfisket, som numera i stor utsträckning bedrivs ute på fritt vatten, bör gynna fångst av pelagiska arter, siklöja och småsik.

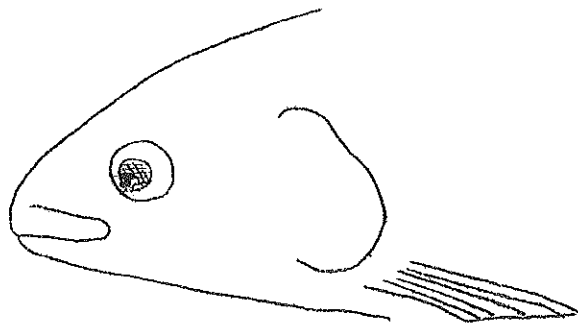
Resultatet sådant som det här skisserats kan ha framkallats av att den naturliga dödligheten ökat för fisk i fångstbar storlek. Någon ökning i sikens naturliga fiender har i varje fall inte påvisats, men det återstår den möjligheten att livslängden nu är kortare på grund av någon fysiologisk omställning som inträffat. En minskning i tillförseln av ung fisk - rekryteringen - kan också leda till det skisserade resultatet även om dödligheten varit oförändrad eller t.o.m. minskat för fisk i fångstbar storlek.

Beror de observerade förändringarna i huvudsak på att man slutat

fiska storsik och gått över till de mer pelagiska arterna småsik och siklöja - något som inte kan bevisas då man har mycket ofullständiga uppgifter om artfördelningen före regleringen - så måste åtminstone storsiken ha genomgått de nämnda förändringarna i naturlig dödlighet eller rekrytering.

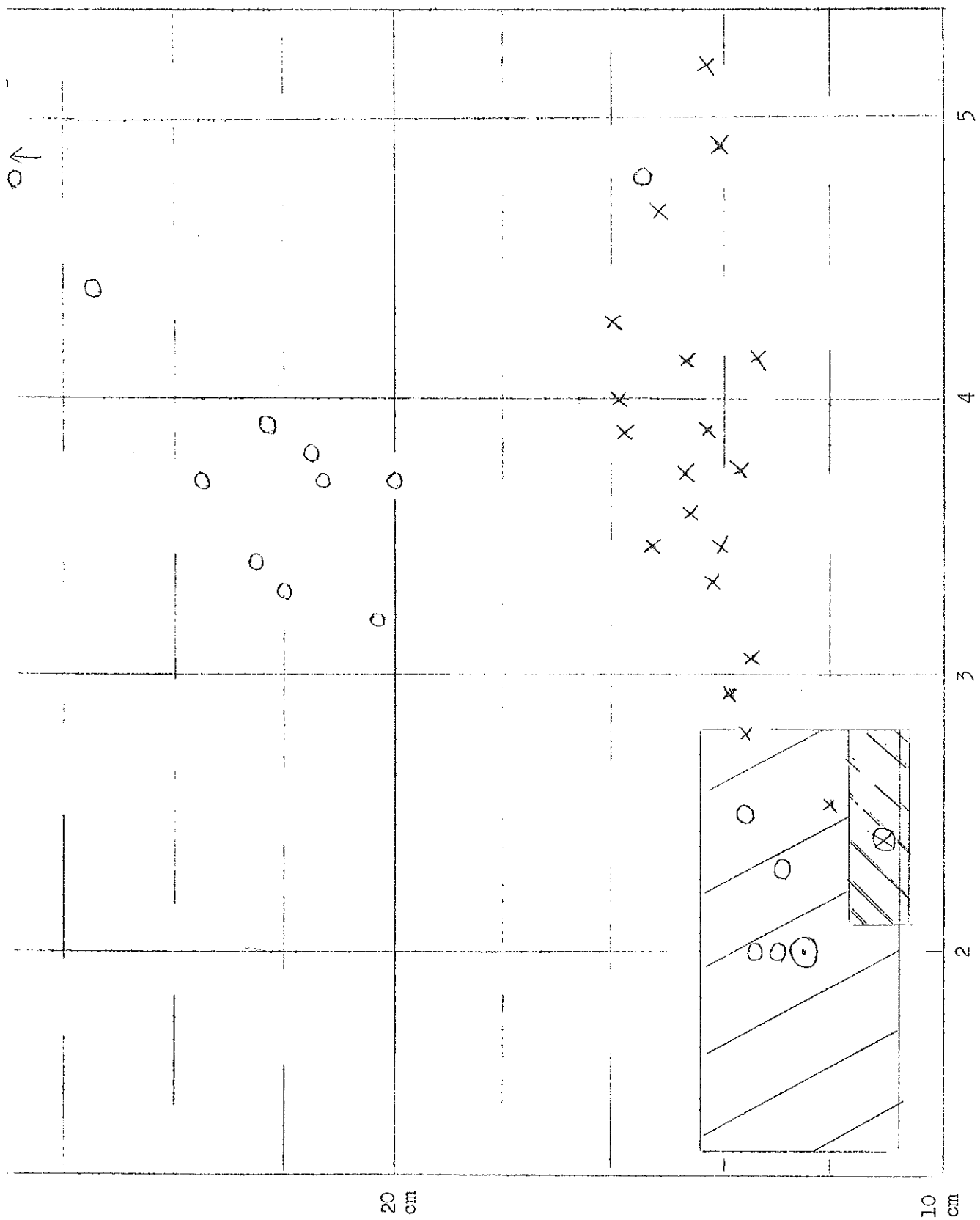

"STORSIK"

"SMÅSIK"

Figur 1. Schematiska skisser av skallen på Venjans "storsik" (*C.lavaretus*) och "småsik" (*C.oxyrhynchus*)

Figur 2.

Totallängd i cm och längd av längsta tanden på första gälbågen i mm
 O = sikprov från 1927 och 1929 (A i tabell 2), ålder 2-6 år
 X = två å treårig småsik, 2/11 1959
 Liten snedstreckad rektangel = variationsbredd för totallängd och längsta gälbågstånd, småsik 14-15/7 1960, ålder 1+
 ⊗ = medeltal för småsik 14-15/7 1960
 Större rektangel = variationsbredd, storsik, 7/7 1966, ålder 1+
 ⊙ = medeltal för storsik 7/7 1966

Tabell 5.

Sikens tillväxt enligt tillbakaräkning.
 Bottenraderna återfinnes i tabell 4
 i texten.

1932, 23-25/8.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år			
		1	2	3	4
2	19	76	121	(147)	
3	28	77	114	137	(153)
$\bar{x}_{2-3}^x)$	47	77	117	137	-

1951, 14/11, storsik, Årets tillväxt avslutad.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år				
		1	2	3	4	5
3	21	111	180	215		
4	12	97	179	218	237	
5	3	99	181	225	243	253
\bar{x}_{3-5}	36	102	180	219	240	253

1951, 31/10, småsik, Årets tillväxt avslutad.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år				
		1	2	3	4	5
2	23	89	122			
3	24	88	118	139		
4	1	69	90	131	158	
5	2	69	105	125	144	151
$\bar{x}_{2-3}^x)$	50	88	120	139		

x) medeltal på fångstålder 2 och 3.

Tabell 5, forts.

1959, 22-23/10. Årets tillväxt avslutad. Mest 24-varvs nät.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11			
3	38	102	168	218											
4	28	106	163	198	228										
5	20	103	166	201	225	246									
6	5	91	147	190	216	233	249								
7	4	86	138	182	214	229	243	260							
8	4	104	156	196	224	247	265	279	294						
11	1	109	215	268	305	315	322	331	336	345	354	360			
\bar{x}_{3-8}	100	99	156	198	221	239	252	270	294						

Tabell 5, forts.

1959, 2/11, småsik. Årets tillväxt avslutad. Not.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år			
		1	2	3	4
2	2	86	129		
3	16	76	116	145	
4	1	67	103	130	151

1967, 25-26/5, ~~10~~ och 15/11, storsik. Årets tillväxt
ej påbörjad resp. (4 exemplar) avslutad. Yngel-
not och (4 ex.) nät.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år				
		1	2	3	4	5
1	1	124				
2	13	104	169			
3	5	102	157	200		
4	2	109	168	192	209	
5	1	84	143	187	210	222
\bar{x}_{2-3}	22	103	163	200		

1967, 15/11, småsik. Årets tillväxt avslutad. Nät.

Fångst- ålder	Antal	Längd i mm vid år				
		1	2	3	4	5
3	20	79	116	146		
4	25	79	112	133	152	
5	1	70	114	133	151	179
\bar{x}_{3-4}	46	79	114	140	152	

Utdrag ur

F.R. Arosenius: "Beskrifning öfver Venjans socken", 1865.

Fiske kunde här, särdeles för dem som hafva sina bostäder i grannskapet af Venjanssjön, lemna en god afkastning till både husbehof och försäljning; och en eller annan afsätter väl ock något, särdeles lake som de medföra på sina vinterfärder, men i allmänhet drager man ingalunda den nytta häraf, som man kunde.

Venjanssjön har varit mycket fiskrik, men Morakarlarna, som hafva stor andel i sjön, förstöra ynglet med sina fint bundna notar och fångsten aftager derföre årligen. Man har ansett den här fångade storfisken i godhet öfverträffa till och med den i Siljan. Anmärkningsvärdt är att, då i sistnämnda sjö icke finnes braxen, är den i Venjanssjön ingalunda sällsynt och man har för några få år sedan fångat sådan jättar inom detta slägte, att deras vigt uppgått till 15 skålp. - I en liten kärn midt emot prestgården på andra sidan Vanån anställdes vintern 1859 ett särdeles lyckligt och ovanligt fiske. Då folket en dag kom till en vid stranden upphuggen vak, befanns den ända till vattenbrynet vara fylld med fisk, som trängdes om att få luft. Isen var 2 à 3 fot tjock, så att vaken liknade en tunna och då den till trängsel var fylld af fisk, kunde denna icke undkomma. Dessutom var den så spak, att en och annan till och med upptogs med händerna. Nu anskaffades en mindre håf, hvarmed fisken bokstafligen östes upp. Efter hand samlades mera folk - den ene försedd med ett såll, den andre med en kring ett tunnband bunden nottrasa o.s.v. Alla skulle hafva sin andel. Men när folkträngseln blef för stor, började man upphugga flera vakar med samma lyckliga påföljd. Sålunda upptogs inom ett dygn mellan 20 och 30 centner, tills fisken icke mer blef synlig. Troligen var den i det närmaste uttagen. Gäddor på 7 à 8 skålp. fångades och i allmänhet var fisken temligen stor. Den starka kölden hade tilltäppt de nödvändiga luftdragen och tvingade fisken att uppsöka vakarne för att icke qväfvas.

Mora Tidnings Julnummer 1916: "Sveriges sista gemensamma allmogefiske".

Vid stränderna av Vänjansjön finnas några gravkummel, vilkas tyska gåta ännu väntar på sin lösning. Då man ser dem, skulle man kunna gissa, att här är gammal bygd. Men andra förhållanden motsäga bestämt ett sådant antagande. Ännu år 1607, då Vänjan avskildes från Mora, funnos där inte mer än 40 bönder. Bygden ligger alldeles avsides och har länge varit i hög grad isolerad. Inte förr än 1842 blev det landsväg till kyrkbyn. Dessförinnan funnos endast klövjevägar, av vilka ridvägen över skogen till Mora var den förnämsta. Hur den var beskaffad, kan man inhämta hos Hülphers; den var "backug och ojämn men uppleckad at man ej kunde fara vilse".

Säkert har socknen i sen tid blivit bebyggd, och sannolikt har traditionen rätt i sin berättelse om hur härvid gått till. Den säger, att morakarlarna, som av gammalt haft fiske vid Vänjansjön, lagt märke till de goda betesmarkerna i trakten, anlagt fäbodan där, börjat odla och så småningom blivit kvarboende. Vänjans sockensigill, som utvisar en fiskarstuga och ett nät, ansluter sig tydligen till denna berättelse.

Arosenius uppger som visst, att fäbodarna söder om Vänjansjön redan under den katolska tiden blivit förvandlade till fasta bostäder för en från Morkarlby utflyttad befolkning.

Vad morakarlarnas fiske i Vänjansjön beträffar, står man på ännu fastare mark. Hülphers berättar, att morakarlarna ännu vid hans dalarresa 1757 vid Buderöarna hade "sina eldhus, herbergen eller (som de kalla) Notskålar, upbygde". Och det sällsamma är, att dessa fiskarbodar ännu stå kvar; 1658 står det på en och Åno 1663 på en annan. Och fisket bedrivs ännu i dag, som det drivits i hundratals år, kanske "aff hedin höös", som det står skrivet i dombrevet från 1440 angående Ryssafisket. Buderöfisket skall, enligt uppgift, vara Sverges sista återstående gemensamma allmogefiske.

Det är numera ingen svår sak att komma dit. Man behöver ej längre kravla sig fram på klövjeväg. Man kan åka med tåg till Vimo och sedan på cykel eller efter häst fortsätta efter Vänjanslandsvägen till Hjärpesbo fäbodan. Herren till Hjärpesbo, den präktige sågverksägaren Rull Lars Larsson i Vika, kan också, om man har tur, bestå bilskjuts till Hjärpesbo. Och är man väl där, är det blott ett par kilometers

sydvästlig rodd ut till Buderöarna (på generalstabskartan står Bruderöarna, men det är oriktigt; buder är moramålets form för bodar, varav ön fått sitt namn). Det gamla fiskläget har sin plats på lilla eller norra Buderön; på den södra ligger endast en i senare tid uppförd fiskarstuga. Enligt en tradition skall dock där ha varit platsen för det första fiskläget. På den norra ön kvarstå två eldhus med en eldstad mitt på golvet, rökfång i taket och lavar efter väggarna, två stugor, uppförda i senare tid, samt fem härbren. Ett gammalt eldhus är för ej länge sedan rivet. I marken finnas gropar efter primitiva källare. Den frodiga skogen vittnar om, att här är en gammal boplats, där vegetationen i långliga tider njutit avfallsnäring. Förr var här mycket rörligare än nu. Vika by hade då femton notlag, som fiskade här. Och vilket liv här levdes! Hur här berättades, hur det ljögs! Det var slut med sanningen, när man satt sig i båtarna, och talade man någon gång det sant var, så skedde det, emedan man visste, att ingen trodde det. Tre notlag samarbetade vanligen, och dessa hade ingen anledning att föra varann bakom ljuset. Fångsten delades ju lika. Men för de andra gällde det att inte förråda, var fisken gick till - hållre locka dem till någon dumhet. Ibland satte man ut vakt för att trygga ett givande varp, ty så länge det var upptaget, fick ingen annan komma dit. Ibland användes list: drog man på kvällen upp en bra fångst, så bar man den i noten till ett annat varp och sköljde den där för att de glimmande fiskfjällen skulle leda medtävlarna på villospår.

Nu är det inte så många, som fiska. I Vänjan finnas två notar, med vilka ett ganska intensivt fiske bedrives, i Vika några fler, som emellertid mera sällan komma till användning. Spögångarna, som utmärkt de gamla varpen, få förfalla, och snart glömmas också de många och betecknande namnen på varpen: Härbresvarp, där man alltid får fisk, Gårdvarp, Kuvå, Skalhausvarp, Djupvarp, Spinnrock, Hundsvep, Trullvarp, Svällsvep, Kullund, Tryglu, Stavu, Isbil, Nysand, Buggu, Knoppen, Skärnäs, Truttusvep, Grundvarp, Långvarp, Gubbholmen, Stubban och vad de allt heta.

Vi komma dit ut en eftermiddag, medan notdragningen ännu pågår. I "asättn" på stranden fästes "notkesjan", en man placerar sig i årorna, och den andra sköter noten. Båten gör en lov utåt sjön, medan noten håvas ut. Större får inte svängen göras, än att notarmen når stranden, när båten återvänder dit. En man stannar, där båten lägger till, den andra går bort till notkesjan, och nu börja båda draga i var sin ända

av noten, samtidigt som de närma sig varann. Lugnt och sakta draga de att börja med, sedan allt livligare och livligare för att slutligen bärga "kalven" i land. Det var just ingen oro i flötena, och mycket riktigt: fångsten är skral. Siken, som knappt är längre än en decimeter, lägges i lådan i båten, men all annan fisk kastas tillbaka i sjön. Nya försök göras, men resultatet blir enahanda. I dag lönar det sig inte att fortsätta: det drar ju från norr. Det blir bara till kvällsmat.

Alltså sluta vi och ro tillbaka till Buderön. Där ränsas dagens byte och kokas tillsammans med råskalad potatis, som smakar alldeles utmärkt. Något arbete vill det inte bli i stugan, mest prat. En och annan binder dock litet not. Var och en svarar för underhållet av sin del i noten, och det som är gjort är gjort. En trasig not måste lappas och en gammal så småningom bytas ut.

Snart nog krypa vi upp till broderlig sömn på lavarna. Lång blir den inte, ty när en aning av nästa dag tränger in genom fönstret kliver en man upp, går ut på en titt och kommer in med budskapet, att det nu drar från sydväst. Då är ingen tid att förlora. Alle man på benen, en smörgås och en kaffekopp, och så ut i båtarna. Varthän? I norr ligger Sandön, där ett glasbruk anlades på 1790-talet för att tio år senare flyttas till Johannesholm. Åt andra hållet simma andra holmar. Vi ha många fångstställen att välja på. Och vi taga inte de närmaste. I trädtopparna på Buderön såg det ut som om det dragit från sydväst, men sjön ligger spegelblank. Då vi ro bort, står en man i fören av båten och spejar över vattnet. Han är rak som en viking och ansiktsdragen stå på helspänn. Krusas inte vattnet någonstans av ett lekande stimp? I så fall gäller det att söka få stimpet i noten. Ibland lyckas det, oftare misslyckas det. Morgonen är strålande vacker, och man undrar, hur von Unge kunde finna hela synranden omkring Vänjansjön uppfylld av naturens nattsida. Men så kommer dimman, förrädisk och förvillande. Då gäller det att inte ro vill. Omsider bryter solen åter igenom, men då är förmiddagens fisketid förbi, och det är bäst att fara hem. De andra äro redan där, somliga med god fångst, andra nästan utan. Nu smakar frukosten kunligt. Sedan kräver arbetet sitt. Notarna skola upp till torkning och reparation, ifall sådan behövs. Och fisken skall ränsas. Ett nyp i sikhuvudet och ett tryck på magen för att få ut inälvorna, och så är det gjort. Sedan fisken härefter sköljts i såll, delas den på urgammalt vis. Den lägges i lika många högar som

antalet man i det samarbetande laget. När det är gjort, går en man in i stugan och stänger dörren efter sig. Därute står en annan, som pekar på en av fiskhögarna och frågande ropar inåt stugan: Vem skall ha den här? Grudin, svaras det från stugan. Mannen utanför pekar på en ny fiskhög och spørjer: Och den här? Du. Och så fortgå frågor och svar, tills alla ha fått sin del. Då återstår endast insaltningen, vid vilken varje man öppnar sin kagge och lägger ned fiskvarv mellan saltvarv. Är man flitig, kan man sedan binda not. Men vanligen behöver man sova några timmar, innan eftermiddagsfisket börjar.

Så där har vid Buderöarna under århundraden hämtats tillskott till vinterns kost. Då den nya fiskeristadgan tillkom, kände sig morakarlarna kränkta i sin urgamla fiskerätt. De klagade hos kungl. maj:t och fingo tillstånd att under tiden 15 juni - 1 juli samt 1 sept. - 31 dec. fiska på urgammalt vis vid Vänjansjöns östra strand. Fiskeriinstruktören kom dit en gång med fullmakt från landshövdingen och klagade i all vänlighet på någon oegentlighet. Då knöt en gammal vikakarl näven och sade: Hälsa du landshövdingen och säg, att så här ha jag och mina fäder fiskat, och så här tänker jag fortsätta så länge jag lever.

Så länge det låter så, är det ingen fara, att fisket vid Buderöarna skall dö ut. Men eljes är kanske den tiden inte så avlägsen. För något år sedan var det fråga om att rädda något av detta gamla allmogefiske åt Skansen. Borde inte i så fall även bygden själv bärga en del?

A.O.